

ПРОФІЛАКТИКА ПОДАТКОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

ХАНДУСЕНКО Дмитро Ігорович - здобувач Національного університету державної податкової служби України

УДК 342.95

В научній статті на основі аналізу діяльності податкових органів розглядається питання застосування профілактики податкових правопорушень, а також дається коротка характеристика.

Ключові слова: податкові органи, профілактика, податкові правопорушення.

Постановка проблеми

У час економічної нестабільності та етапу подолання наслідків світової економічної кризи проблема податкових правопорушень є все більш актуальною. На шляху реформування податкових органів, а також загального рівня інтеграції до Євросоюзу на першу позицію виходить інша методика ведення податкової політики. Пріоритетними визнаються напрямки клієнтоорієнтації та попередження вчинення правопорушень, а не їх розслідування.

Метою статті є аналіз практики застосування профілактики податкових правопорушень, а також надання їй короткої характеристики.

Огляд останніх досліджень та публікацій

Науково-теоретичною базою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних учених з теорії держави і права, теорії управління та адміністративного права, інших галузевих правових наук: В.Б.Авер'янова, Г.А. Аванесова, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, А.Ф. Зелінського, Н.І. Клименко, В.В. Ко-

валенко, О.М. Литвака, В. К. Лисиченка, Г.А. Матусовського, Г.М. Мінковського, А.В. Роздайбиди, І.Я. Фрідмана, П.В. Цимбала, А.С. Шляпочникова та інших.

Основний матеріал

Подальший розвиток та спрямування нашої держави до Європейських стандартів змушує виводити стан ринкової економіки на відповідний рівень. Особливої актуальності в таких умовах набуває функціонування податкових органів, які безпосередньо виконують функцію з реалізації державної політики у сфері оподаткування.

Реформування системи, а також перехідний період, який його супроводжує, створює сприятливі умови для зростання рівня податкових правопорушень.

В умовах подолання наслідків економічної кризи, у яких перебуває Україна, а також більша частина світу, пріоритетним напрямом є захист державних інтересів від протиправних посягань на податкову та господарську сферу.

Варто почати з того, що боротьбу з проявами правопорушень в економічній сфері людство веде в трьох стратегічних напрямках:

- 1) шляхом соціального, економічного і культурного прогресу;
- 2) викриваючи і караючи порушників;
- 3) цілеспрямованим усуненням з життя суспільства криміногенних факторів.

Профілактикою податкових правопорушень займаються саме структурні

підрозділи Міністерства доходів і зборів України.

На податкові органи покладено низку досить важливих завдань, а саме: забезпечення рівності усіх платників податків перед законом, недопущення будь-яких проявів дискримінації, а також невідворотності настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства. І пріоритетним напрямом діяльності вважається не усунення наслідків скоєння податкових правопорушень, а профілактика даного явища в податковій сфері.

В усі часи профілактика була актуальним питанням. Адже краще попередити вчинення правопорушення або скоєння злочину, ніж долати наслідки його результатів. Ефективна боротьба з правопорушеннями у будь-якій сфері не можлива без попереднього вивчення причин та умов його скоєння.

До умов, що сприяють вчиненню правопорушення, відносять навколишню обстановку. У кримінології умови прийнято розподіляти на суб'єктивні і об'єктивні.

Почнемо з того, що суб'єктивні умови – це негативні психологічні і моральні якості людей, що оточують правопорушника. Негативні якості людей (населення) позначаються на їх орієнтації, поведінці, суспільній діяльності і утворюють сприятливу атмосферу для виникнення задуму і досягнення ним поставленої мети. Такими суб'єктивними умовами є, наприклад, прагнення певних людей до швидкого і нетрудового збагачення, прагнення до «красивого» життя, правовий нігілізм, які можуть бути використані злочинцем. До суб'єктивних умов, які сприяють вчиненню правопорушень в економічній сфері, належать недоліки в роботі державного апарату.

Усунення суб'єктивних умов, що сприяли вчиненню злочину, має два напрямки. По-перше, для цього потрібне притягнення до відповідальності всіх осіб, які тим чи іншим чином сприяли вчиненню даного правопорушення. По-друге, усунення суб'єктивних сприятливих для конкретного правопорушення в податковій сфері умов полягає в проведенні роз'яснювальної роботи з платниками податків.

Об'єктивними умовами вчинення правопорушень прийнято вважати соціальні протиріччя, які безпосередньо не залежать від свідомості і волі населення. Це умови історично успадковані від минулих епох, що підтримують стан соціальної напруженості в суспільстві і сприяють скоєнню даних правопорушень.

Причини економічних злочинів пов'язані з психологічними і соціальними особливостями людей, які займаються підприємницькою діяльністю. Ринкові відносини за своєю природою стимулюють формування певних рис у людей, які займаються певним видом діяльності з метою одержання прибутку. Тому окремими вченими-кримінологами поняття «ринок» і «злочинність» пов'язуються між собою як причина і наслідок [1, с.11-14].

Профілактика правопорушень у спеціальній літературі адміністративного права, головним чином, розглядається як різновид соціального управління, як система соціально-економічних, суспільно-політичних, організаційних, правових і виховних заходів, направлених на виявлення і усунення або нейтралізацію причин і умов скоєння правопорушень, протидія асоціальним вчинкам, формування правомірної поведінки громадян і посадових осіб.

Профілактика правопорушень представляється абсолютно логічним зіставленням даної категорії з суміжними поняттями протидією і попередженням правопорушень. До теперішнього часу серед фахівців немає однастайності в розумінні змісту профілактики правопорушень і її місця в системі протидії правопорушенням. Частина науковців поняття «профілактика» і «попередження» правопорушень вважають синонімічними категоріями і по суті їх не розділяють. Разом з тим, термін «попередити» означає «наперед прийнятими заходами запобігти; зробити що-небудь наперед, щоб що-небудь не відбулося». У зв'язку з цим відзначимо, що попередження правопорушення буквально означає запобігти його скоєння, тобто оберегти людей, суспільство, державу від настання протиправного результату[2].

«Профілактика правопорушень» – термін широкого вживання. Крім терміна

«профілактика правопорушень», часто використовується і такі, як «запобігання», «попередження», «припинення». Слово «профілактика» грецького походження і в перекладі на українську мову означає «попереджувальний, запобіжний». Попередження правопорушень – це здійснення економічних, політичних, ідеологічних, виховних, правових та інших заходів з протидії злочинності; це діяльність по виявленню та усуненню причин злочинності, окремих видів та груп злочинів, конкретних злочинів, по недопущенню завершення злочинів на різних етапах розвитку злочинної поведінки.

У діяльності Головного оперативного управління Міністерства доходів і зборів України визначено однією із першочергових завдань - запобігання злочинам та іншим правопорушенням у сфері оподаткування .

Що ж стосується причин і умов ухилення від сплати податків, то вони різні за своєю мотивацією. Причини ухилення від оподаткування поділяють на наступні групи:

- економічні (розбалансованість банківської системи; відсутність ефективного механізму ціноутворення);
- нормативно-правові (численні зміни в законодавстві; численні зміни в системі та структурі звітності, що ускладнює процедуру сплати та контролю за сплатою податків);
- соціально-психологічні (втрата історичних традицій, моральних та етичних цінностей);
- та організаційні (незадовільна організація бухгалтерського обліку та звітності на підприємствах, установах, організаціях; некомпетентність посадових осіб; незадовільний стан організації перевірок господарської діяльності) [3].

Основою правової системи з питань правового регулювання профілактики податкових правопорушень на рівні держави є безпосередньо Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Податковий кодекс України, а також інші нормативно-правові акти , які регулюють податкові відносини, а також поперед-

жувальну роботу. Але аналіз та вивчення нормативно-правової бази, що регламентує діяльність правоохоронних органів щодо запобігання та профілактики злочинності вказує на те, що цим проблемам ще не приділяється необхідної уваги, до того ж серйозного вдосконалення потребує й механізм реалізації законодавчих норм.

Окремі науковці вважають, що першочерговою причиною вчинення податкових правопорушень є морально-психологічне відношення більшості громадян до існуючої податкової системи та чітко виражена корислива мотивація [4].

На даному етапі сформувалася ще більша проблема - проблема відсутності у потенційних злочинців страху перед кримінальною відповідальністю.

Значне поширення порушень податкового законодавства є планомірним результатом певного кола обставин.

Найбільш поширені з них – це недоліки соціально-економічного, організаційно-управлінського і нормативно-правового характеру.

Податковий кодекс став першим кодифікованим законодавчим актом, спрямованим на комплексне регулювання питань, пов'язаних з оподаткуванням і здійсненням профілактики правопорушень у цій галузі.

Податковий кодекс України забезпечив встановлення єдиного механізму реалізації державної податкової політики, забезпечив уникнення колізійних норм, які регулюють відносини у сфері оподаткування та здійснення профілактики податкових злочинів.

Також ми вважаємо за доцільне акцентувати увагу на тому, що в рамках проведення політики профілактики правопорушень не слід забувати про те, що вона поділяється, перш за все, на індивідуальну та загальну, і в більшості випадків однієї індивідуальної профілактики буває недостатньо для попередження податкових правопорушень.

Що стосується податкової сфери, то індивідуальна профілактика з окремими підприємцями або представниками підприємств є досить ефективний метод. Тут, звісно, слід звернути увагу на моральний рівень «потенційних порушників». Але все ж таки профілактика має носити загальнодержавний ха-

ракти та здійснюватися в рамках реалізації державної політики.

У процесі загальнодержавної профілактики основна робота полягає у збиранні та аналізі інформації про різні недоліки, існуючі чи можливі.

Найбільш поширені умови, що сприяють вчиненню податкових правопорушень, є такі:

- недосконалість нормативно-правової бази;
- недостатній відомчий контроль;
- недостатня ефективність роботи державних контролюючих органів;
- недоліки в підборі, розстановці і вихованні кадрів;
- недоліки в обліку, зберіганні та охороні товарно-матеріальних цінностей;
- вади технологічних процесів;
- недостатньо ефективна робота правоохоронних органів у галузі профілактики злочинів, особливо оперативно-розшукова тощо.

Цей загальний перелік містить тільки ті умови, на які підрозділи Міндоходів здатні здійснювати нейтралізуючий вплив, на відміну від умов, що підтверджені історичним етапом соціально-економічного розвитку суспільства.

На нашу думку, успіх профілактичної діяльності залежить насамперед від того, настільки повно співробітники податкових органів володіють інформацією.

Що стосується виявлення, попередження та розслідування податкових правопорушень та податкових злочинів, то це конкретно віднесено до компетенції головного оперативного управління Міндоходів. Специфіка роботи оперативних підрозділів, можливість співпраці з негласним апаратом, дає змогу своєчасно виявити або розслідувати з меншими втратами часу та більшою ефективністю.

Взагалі джерела інформації поділяють на гласні та негласні. Це, у свою чергу, дає змогу своєчасно виявляти умови, сприятливі для скоєння податкових правопорушень. Не володіючи інформацією про явища, які перебувають у причинному зв'язку зі злочинними діяннями, неможливо правильно організувати профілактичну роботу, досягнути її цілей.

У структурі оперативного управління до джерел інформації належать:

- повідомлення громадян, службових осіб і громадських організацій;
- дані різних документів;
- матеріали перевірок, рейдів, спецоперацій;
- матеріали кримінальних справ і слідчих дій;
- статистичні дані;
- матеріали органів контролю, засобів масової інформації;
- повідомлення осіб;
- матеріали перевірок первинної інформації;
- матеріали оперативно-розшукових справ (у тому числі архівних);
- результати проведення оперативно-розшукових і оперативно-технічних заходів з викриття, профілактики злочинів.

Важливим під час збирання такої інформації є використання оперативних обліків. Крім зазначених вище, проводяться також оперативно-розшукові та інші заходи щодо схиляння осіб до відмови від злочинних намірів.

Методи профілактичного впливу обирають залежно від характеристик особи та її оточення. Такими методами можуть бути переконання і примус. Метод переконання полягає у повідомленні даних з метою викликати певну думку або дію особи, що підлягає профілактичному впливу. У цьому разі здійснюють вплив на емоційну та інтелектуальну сферу особи, аби активізувати всі її позитивні якості.

Профілактичні заходи, що ґрунтуються на переконанні, можна проводити у формі ознайомлюваних, профілактичних і виховних бесід. Якщо застосування методу переконання не дає позитивних результатів застосовують метод примусу, суть якого полягає у виключенні можливості здійснення особою певних дій, які не залежать від неї.

Отже, профілактичний вплив може виражатися у таких заходах:

- правового, виховного, адміністративного та оперативно-розшукового характеру;
- громадсько-правового впливу.

Викладене дає підстави для таких висновків:

АНОТАЦІЯ

У науковій статті на підставі аналізу діяльності податкових органів розглядається питання застосування профілактики податкових правопорушень, а також дається їй коротка характеристика.

- індивідуальна профілактика визначає те, як працівникам податкових органів вдалося змінити складові механізмів протиправної поведінки особи, враховуючи, що внутрішні й зовнішні фактори формують інтереси особи та систему її цінностей, а можливість вибору тієї чи іншої поведінки часто не залежить від цієї особи;
- індивідуальна профілактика є важливим напрямом профілактичної роботи підрозділів податкових органів з метою позитивної переорієнтації протиправних намірів особи;
- для досягнення цієї мети можуть використовуватися методи як переконання, так і примусу, що виражаються в заходах, яких вони вживають;
- в індивідуально-профілактичній роботі в повному обсязі використовують оперативно-розшукові можливості і допомогу інших служб.

Підводячи підсумки можемо сказати, що неможливо не оцінити важливість та необ-

SUMMARY

The scientific article based on an analysis of the tax administration examines the application of prevention of tax offenses, and given its brief description.

хідність профілактичних дій податкових органів у рамках попередження скоєння податкових правопорушень та злочинів. Профілактика податкових правопорушень – це творчий процес, який, на нашу думку, потребує від працівників Міністерства доходів і зборів України високої професійної майстерності та психологічних дій.

Література

1. Кузнецова Н.Ф. Рынок и проблемы преступности // Вестник Моск. ун-та. Сер.11. Право. – 1993. – № 6.
2. <http://adminpravo.com.ua/index.php/2010-04-13-14-05-13/149-2010-09-30-15-42-56/1998-24-----html>
3. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvnudpsu/2010_4/Fridman_Kozachenko_M_M.pdf
4. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvnudpsu/2011_2/Fridman_Kozachenko_M_M.pdf